

Els reptes de les organitzacions del Tercer Sector Social en el context de la crisi econòmica

Júlia Montserrat Codorniu

Doctora en Economia

Universitat de Girona

Correspondència: jmontserratc@gmail.com

Article publicat en Revista de Treball Social, nº 193- agost 2011 “El tercer sector en el marc de les polítiques socials”

Resum

Aquest article analitza les fortaleses i debilitats econòmiques de les organitzacions del Tercer Sector Social en el context de la crisi econòmica que està patint la nostra societat. La gran dependència financera de les organitzacions del Tercer Sector en els recursos de les Administracions públiques i les retallades pressupostàries fan que el futur econòmic d'aquestes no sigui gaire optimista. Les organitzacions hauran de prendre mesures per la seva reestructuració i enfortiment econòmic i financer per continuar treballant en la cobertura de les necessitats socials, ara més presents que mai.

Paraules clau: Tercer sector social, finançament, crisi econòmica, reestructuració, relacions financeres.

1. Introducció i característiques del Tercer Sector Social

El Tercer Sector Social (TSS) s'identifica com un sub-sector dintre del gran paraigües del Tercer Sector que treballa en l'àmbit de promocionar i garantir les polítiques de Benestar Social. Inclou organitzacions sense afany de lucre (OTSS) els objectius de les quals s'adrecen a impulsar el reconeixement i l'exercici dels drets socials, de lograr la cohesió i la inclusió social en totes les seves dimensions i evitar que determinats grups socials quedin exclosos d'un determinat nivell de benestar social.

La importància i dimensió econòmica del Tercer Sector Social és indubtable. A Catalunya, l'univers d'entitats s'estima en unes 7.500 organitzacions, el volum econòmic que mouen les entitats representa un 2,8% del PIB català, el nombre

de persones contractades supera les 100.000 i el número de persones voluntàries supera les 245.000¹.

Entre les principals característiques del TSS que modulen les característiques econòmiques de les organitzacions es poden citar, entre d'altres, la heterogeneïtat de les activitats, la multiplicitat de les activitats i la fragmentació del sector.

La heterogeneïtat de les activitats d'aquestes organitzacions és un tret ben característic. Les organitzacions desenvolupen "activitats col·lectives" dirigides a la col·lectivitat en general- promoció de valors, drets, sensibilització, investigació, etc. i, «activitats individuals», les quals el beneficiari és un individu concret com és la prestació de serveis o la producció de bens. Generalment, aquestes activitats es defineixen per la seva funció principal i es classifiquen com "d'advocacia" i de "provisió de serveis". En definitiva, són dos tipus d'accions ben diferenciades, les quals necessiten sistemes d'organització i finançament diferents però, el fet que, sovint, estiguin dintre de la mateixa organització fa que es barregin els objectius i no permeti separar amb claredat les dues línies d'actuacions diferint decisions que caldrien prendre amb rapidesa.

L'activitat reivindicativa queda supeditada a l'activitat productiva atès que la dependència financera resta llibertat per actuar contra el qui es finançador. La separació d'aquests dos tipus d'activitats en organitzacions diferents no significa renunciar a cap d'elles sinó que l'activitat d'advocacia pren la seva veritable dimensió a través d'organitzacions de segon nivell les quals fan d'altaveu de les demandes socials dels agents que intervenen en el primer nivell.

La multiplicitat d'activitats en una mateixa organització és un altre tret ben característic, especialment, quan fan activitats de serveis. És difícil trobar una organització "uniactivitat", per exemple, una residència, porta a tenir un centre un dia, serveis d'oci, tallers o centres especials de treball per a les persones ateses. Això no vol dir que totes les activitats estiguin concentrades en un mateix edifici sinó que una mateixa entitat jurídica gestiona serveis que poden estar ubicats en llocs diferents i inclúsiu en poblacions diferents. Les estadístiques mostren que el grau de concentració (promig) d'activitats es situa entre quatre i cinc per organització. És un tipus de concentració vertical però no horitzontal, això vol dir que en un mateix territori i, molt a prop seu, poden coexistir amb altres organitzacions que realitzen activitats anàlogues. La competència entre OTSS en àmbits de reduïda dimensió no es beneficia pels

¹ Taula d'Entitats del Tercer Sector Social a Catalunya. Anuari 2009 del Tercer Sector Social a Catalunya.

usuaris ni per les mateixes organitzacions atesa la poca possibilitat d'optimitzar les economies d'escala. En el futur cal replantejar-se estratègies de concentració o de col.laboració entre entitats que operen en el mateix territori.

La fragmentació de les organitzacions es un altre dels trets diferenciadors d'aquest Tercer Sector Social. Es un sector polaritzat en el que hi han moltes organitzacions amb un pes econòmic poc important i, un petit grup de gran organitzacions, les quals tenen un pes econòmic elevat. A títol d'exemple, més de la meitat de les organitzacions tenen un pressupost inferior a 500.000 euros a l'any i, menys d'una tercera part de les organitzacions tenen pressupostos superiors a 1 milió d'euros. La reduïda dimensió econòmica de les petites organitzacions fa que no disposin de capacitat d'estalvi ni de capacitat de maniobra davant de les adversitats financeres. La fragilitat econòmica de moltes organitzacions del Tercer Sector Social és un del temes dels debats actuals.

2. La crisi econòmica i el finançament de les organitzacions del Tercer sector social

La crisi econòmica actual (2008.....) es caracteritza per una reducció en picat de la liquidesa de les entitats financeres, la qual cosa ha repercutit de forma important en les empreses privant-les del crèdit necessari a curt i llarg termini per poder front als seus proveïdors i inversions fent desaparèixer a milers d'organitzacions i provocant la destrucció de milions de llocs de treballs². La disminució de l'activitat econòmica ha comportat una disminució important dels ingressos fiscals de les Administracions públiques- més de un terç dels seus ingressos respecte al 2008- , que juntament amb el deute acumulat, ha conduit a la crisi financera més important de les Administracions públiques des de l'inici de la democràcia.

Els problemes financers de les Administracions públiques es tradueixen per les OTSS en retallades pressupostaries i en l'allargament del període de cobrament dels deutes contrets. L'impacte econòmic en les OTSS dependrà del tipus de relacions jurídiques establertes amb l'Administració; no serà el mateix quan es tracta de serveis en els que aquesta té obligació en proveir-los que, en aquells altres, en els que no hi ha una Llei que obligui a prestar-los. Tot això deixant al marge la sensibilitat política del Govern pels problemes socials.

L'anàlisi de les activitats i les fonts de finançament de les OTSS permet entreveure- la intensitat i l'impacte de la crisi en les finances d'aquestes. Des de la perspectiva del conjunt de les organitzacions³, les fonts de finançament son múltiples i diverses les proporcions entre ingressos públics i privats però el

² La xifra d'aturats s'aproxima als 5 milions (maig 2011).

³ Seria interessant poder separar l'impacte d la crisi en les organitzacions d'advocacia del de les organitzacions proveïdores de serveis.

tret característic és la gran dependència financera en l'Administració Pública. Segons l'Anuari del Tercer Sector⁴ el 61% dels ingressos que reben procedeixen de l'Administració Pública, el 24% d'entitats privades i, només el 15% és pròpia. Aquesta estructura financera a penes ha variat al llarg del temps i, en tot cas, ha estat per enfortir la dependència amb l'Administració pública. Cal analitzar per separat cada una de les diferents fonts de finançament assenyalades.

2.1. El finançament públic

Per entendre el perquè de la dependència financera de les OTSS en l'Administració pública cal fer referència a la naturalesa de les relacions econòmiques entre unes i les altres. El finançament a través de subvencions o convenis respon, des de la vessant de dret administratiu, a l'activitat pública de "foment" o, dit, d'altra manera, a la responsabilitat solidària en front d'unes necessitats socials. En canvi, el finançament a través de concerts respon a la responsabilitat pública de proveir uns serveis atès el dret atorgat al ciutadà. La crisi econòmica i la retallada pressupostària impactarà en els dos tipus d'activitats però, probablement, en major mesura a les activitats subvencionades que a les activitats concertades.

2.1.1. Subvencions i convenis plurianuals

Les necessitats socials sempre han existit (pobresa, discriminació, exclusió social, discapacitats, etc) i la societat civil a través de les organitzacions no lucratives ajuden a pal·liar aquestes situacions. En el seu origen, la major part dels ingressos de les OTSS procedien de les butxaques dels seus feligresos i/o dels socis⁵. A partir del desenvolupament de la democràcia, l'Administració pública pren consciència social d'aquestes necessitats per la qual cosa aplica una part dels seus pressupostos a finançar les activitats de les OTSS.

Les subvencions és l'instrument utilitzat per l'Administració pública per finançar programes socials, la finalitat de les quals es compensar el dèficit que incorren les OTSS en l'exercici de les activitats d'índole social. Les convocatòries de subvencions responen a una voluntat de l'Administració de pal·liar determinades necessitats però sense que això signifiqui un compromís directe en l'assoliment dels objectius de l'organització, per això, les subvencions són de caràcter discrecional i puntual sense garantia de la seva continuïtat en el temps, ni en la dimensió pressupostària.

Dintre de la categoria de subvencions però amb un grau de responsabilitat superior per part de les Administracions públiques es troben els convenis plurianuals, els quals garanteixen una estabilitat financera a les OTSS pel

⁴ Edis (2010) Anuario del Tercer sector en España 2010 (Madrid: Fundación Luis Vives.

⁵ Un exemple son les col·lectes de les parròquies, les quotes dels socis d'una entitat, etc.

període acordat. Es tracta d'un acord de col·laboració en el que s'estableix els drets i obligacions d'ambdues parts per a la realització de les activitats "tutelades"⁶ i en el que s'acorda el "mòdul econòmic" (preu) que finançarà l'Administració pels serveis prestats. La major part de les activitats incloses en aquests tipus de conveni estan relacionades amb la prestació de serveis a persones que requereixen una atenció continuada en el temps, per exemple, residències, centres de dia, activitats de prevenció per a persones amb discapacitat o un risc d'exclusió social.

Atès el creixement de les demandes socials, les Administracions públiques han anat realitzant convocatòries anuals de subvencions i els pressupostos han crescut de forma progressiva fins el moment de l'actual crisi econòmica. Paral·lelament les OTSS han anat desenvolupant programes i activitats per satisfer la creixent demanda social. La conseqüència directa en les OTSS fruit de la disminució dels recursos públics dels departaments de serveis socials de les Administracions públiques (central, autonòmiques i locals) és la impossibilitat d'impulsar nous programes i fins i tot posa en perill el finançament d'aquells establerts anteriorment. El conjunt de les subvencions i convenis plurianuals és una de les fonts d'ingressos més important de les OTSS, aquests suposen quasi la meitat (44%) del total dels ingressos de les entitats⁷.

L'impacte econòmic global de la retallada pressupostària en les OTSS, encara, no es pot mesurar perquè és un procés de llarga duració, en el que, les despeses continuen en la mateixa intensitat que en anys anteriors- especialment les dels serveis regulars- mentre que els ingressos públics disminueixen. Si les organitzacions no tenen capacitat d'obtenir altres fons d'ingressos que compensin la pèrdua de finançament públic és probable que a mig termini, es trobin OTSS en situació de fallida.

2.1.2. Els concerts i contractes

Una de les formes de finançament que més ha crescut al llarg del temps són els concerts. La transformació de subvencions a concerts no és deu a un tema ideològic sinó que respon al concepte jurídic de "responsabilitat pública". El concert s'origina quan el Govern té l'obligació de prestar un servei reconegut als ciutadans a través d'una Llei. Per exemple, les prestacions de la dependència, l'ensenyament obligatori, serveis de la dependència, entre d'altres. La diferència amb les subvencions/convenis esdevé de l'obligatorietat de l'Administració pública de prestar el servei.

El procediment per "externalitzar" la gestió d'un servei públic a una organització privada està previst en la Llei de contractes del Sector Públic (LCSP), la qual determina que sota el procediment de publicitat i concurrència, s'ha d'obrir un

⁶ Són activitats tutelades perquè l'Administració és fa responsable de la seva provisió.

⁷ Edis, Anuario del Tercer Sector, op. Cit.

procés de concurrència entre organitzacions en el qual s'ha d'elegir l'empresa/entitat que ofereixi una millor relació cost/qualitat

Sovint, els estudis assenyalen la major regularitat i estabilitat financera de les activitats concertades en relació a les activitats subvencionades. Això és cert però la causa cal buscar-la en el concepte de responsabilitat pública (concerts) vers l'activitat de foment (subvencions). La contrapartida a la major estabilitat financera és el menor grau de llibertat de les organitzacions per dur a terme les activitats atès que l'empresa adjudicatària d'un concert haurà de gestionar el servei d'acord amb els principis, valors i metodologia lliurada per l'Administració pública, la qual cosa no passa en les activitats subvencionades. En el mateix sentit, en el cas dels concerts, les quotes a cobrar als usuaris es realitza aplicant el preu designat per l'Administració pública i no són ingressos de l'organització mentre que les quotes cobrades per les activitats subvencionades són ingressos propis de l'entitat, les quals tenen autonomia en la determinació de la quota a cobrar.

Malgrat la retallada pressupostària afecti en menor proporció a les activitats concertades que a les activitats subvencionades, per allò de la responsabilitat pública que ja s'ha esmentat, això no vol dir que no hagin reduccions pressupostàries i que s'apliquin en les noves contractacions com en els contractes vigents. La pròpia Llei de Contractes del Sector Públic (LCSP) permet a les Administracions públiques disminuir els imports dels concerts signats adduint "causes excepcionals", els retalls dels quals poden tenir forma de reducció de número d'hores d'atenció, número de professionals, número de proves o de serveis complementàries i inclusiu poden arribar a disminuir el preu del servei.

Davant les retallades pressupostàries, les OTSS són les que, generalment, estan en una situació més feble per afrontar la reducció del número de contractes o les quantitats contractades. Els processos de decisió d'una OTSS per fer un ERO⁸ o per reequilibrar el nivell de recursos òptims per l'organització és laboriós i les decisions (moltes vegades assembleàries) triga en arribar.. Aquesta manca de resposta ràpida incideix en allargar situacions deficitàries que s'acumulen en el temps i condueixen a situacions de fallida inevitables per les organitzacions.

2.1.3. La imparable competència amb les empreses mercantils

La irrupció de les empreses mercantils en l'àmbit dels serveis socials, actualment, és un fet atès que aquest es considerat com un sector emergent en el que hi ha possibilitat de fer negocis. Les OTSS han d'assimilar que tenen nous competidors en la seva funció de proveïdora de serveis atès que la LCSP possibilita la porta d'entrada a les empreses privades o semi-privades

⁸ Expedient de regulació d'ocupació.

(Fundacions d'empreses⁹), tant si és per l'externalització de serveis públics¹⁰ com per l'adquisició de bens o serveis necessaris per l'Administració¹¹.

En principi, el fet de que les OTSS s'hagin de presentar a un concurs per obtenir l'adjudicació d'un contracte públic no tindria cap més rellevància que la competició amb altres organitzacions similars a la seva. Però, la competència no és estrictament neutral. El criteri de l'oferta més econòmica es el que preval deixant en un segon pla consideracions sobre la governança de l'organització, i altres aspectes de participació dels usuaris i inclusió laboral, la qual cosa juga en contra de les OTSS. En general, les empreses mercantils (lucratives) poden oferir preus més econòmics perquè darrera tenen un capital i una liquidesa financera suficient que els hi permeten eixugar dèficits en la posta del marxa del servei i aguantar molts mesos sense cobrar mentre que les OTSS no es poden permetre ni una cosa, ni l'altra.

Les OTSS reclamen la inclusió de clàusules socials¹² en els concursos de l'Administració pública per tal de disposar d'una certa avantatge competitiva respecte a les empreses mercantils i, també, per garantir l'aplicació dels principis de cohesió i inclusió social i promoure la inserció laboral de persones en situació de discapacitat. Les OTSS tenen un llarg camí a recórrer per tal de mostrar el seu valor afegit d'indole social respecte al que presenten les empreses mercantils. Malgrat que en els darrers anys, alguns ajuntaments i departaments de les administracions autonòmiques i central estan introduint clàusules socials en els requisits que demanen a les empreses/ organitzacions no lucratives, el seu desenvolupament encara és molt limitat¹³.

3. Els ingressos del sector privat

Davant "l'inevitable" disminució del finançament de les Administracions públiques, se senten veus que clamen per intensificar les vies de captació d'ingressos del sector privat como ara Obres socials de les Caixes, responsabilitat social corporativa, projectes europeus, vendes, donatius, entre d'altres. Però, incrementar ingressos per aquesta via serà molt difícil atès els problemes econòmics que afecten a tots els sectors econòmics i atès els valor subjacents en la distribució d'aquests recursos..

En l'actual procés de privatització i de bancarització de les Caixes, els recursos destinats a Obres socials anirà disminuint. La raó és simple, fins ara les Caixes tenien l'obligació¹⁴ de dotar al Fons social un 25% dels beneficis anuals de

⁹ El moviment de creació de Fundacions de les empreses privades es coneix, també, com "onogeneització del sector privat".

¹⁰ Serveis sanitaris, ensenyament, atenció a la dependència.

¹¹ Des de serveis jurídics fins serveis de neteja, jardineria, entre d'altres.

¹² Requisits pel compliment del contracte.

¹³ Edis, Anuario del Tercer Sector, op. Cit.

¹⁴ Ley 44/2002 de Medidas de reforma del sistema financiero.

lliure disposició (després d'impostos altres provisions) i aquest es distribuïa entre els diferents programes d'activitats. Després de procés de reestructuració de les Caixes (2010/2011) impulsat pel Govern per assegurar la solvència financera d'aquestes, el percentatge de beneficis de lliure disposició serà, cada cop, més petit.

D'altra banda, la transformació de les Caixes en Bancs no ajudarà a millorar aquesta situació, ans el contrari, els beneficis s'hauran de repartir entre els accionistes i l'Obra Social. S'estima que les dotacions, en el futur, disminuiran i les Obres socials seran més selectives en els seus projectes. Com punt de referència, a l'any 2009¹⁵, el conjunt de les Caixes d'estalvi van dotar 1.775 M€ a Fons socials dels quals, el 40,9% (725,6 M€) es van aplicar a programes d'Assistència social i sanitària. A l'any 2010, la memòria de la CECA apunta que el conjunt de les Caixes ha obtingut un 23% menys de beneficis i, per tant, la aplicació a l'Obra Social tindrà com a mínim, un retall en la mateixa proporció. En els propers anys, cal veure que passarà amb la bancarització del sector de les Caixes.

Pel que fa a la responsabilitat corporativa no es preveu que la seva evolució sigui millor que la de les Obres socials de les Caixes. La crisi econòmica i la globalització ha provocat la caiguda de beneficis i el tancament de moltes empreses. Les que sobreviuen lluiten per la seva continuïtat i per garantir la remuneració dels seus accionistes deixant al marge la despesa en mecenatge sempre, especialment, si aquesta no els hi reporti un valor afegit en el seu compte d'explotació. En el futur, s'entreveu que les empreses es tornaran més selectives en el finançament dels projectes de les OTSS cercant aquells amb major impacte publicitari i rendibilitat socioeconòmica. En aquest procés només podran accedir aquelles organitzacions del Tercer Sector que tinguin a disposició una estructura professionalitzada de captació de mecenatge, les quals puguin oferir projectes molt ben estructurats amb una dimensió publicitària rendible per l'empresa.

Les activitats de vendes de productes o prestació de serveis (CET's¹⁶, comerç just, entre d'altres) per a tercers són de les més afectades pel context de crisi econòmica atès que el seu desenvolupament està subjecte a l'evolució de la demanda del sector econòmic. La inclusió laboral de persones en situació de discapacitat o en risc d'exclusió social es veu afectada per la disminució del volum de comandes de les empreses per les quals treballen i, també, per la reducció de la contractació de l'Administració pública. Només, i no sempre, en el cas de la contractació pública a través de les clàusules socials es pot mantenir el volum de treball que realitzaven abans de l'esclat de la crisi. En general, les activitats de les OTSS que intervenen en el mercat com la resta

¹⁵ Memòria de la CECA.

¹⁶ Centres especials de treball.

d'empreses es troben subjectes al vaivé de l'activitat econòmica. En el futur, pot succeir que aquestes organitzacions també hagin de fer un ERO i, els treballadors amb necessitats socials es quedin sense feina.

L'acció altruista particular conduïda a través de donatius, es pot esperar que incrementi atès que en situacions de desgràcia i de pobresa el sentiment de solidaritat creix. Cal recordar que la solidaritat a títol individual es manifesta de forma més intensa quan hi han desgràcies humanes (terratrèmols, inundacions, etc). El problema dels donatius és que són un mitjà de finançament apropiat per dur a terme projectes puntuals però no per finançar serveis regulars. D'altra banda, les OTSS declaren uns ingressos minsos per aquest concepte, al voltant d'un 1% del total dels ingressos. A més cal recordar que els incentius fiscals per la seva desgravació en l'IRPF només són aplicables quan es donen a Fundacions o a Associacions d'utilitat pública privant d'aquest benefici fiscal els donatius adreçats a la resta d'organitzacions no lucratives.

L'augment i la importància del voluntariat en el camp de l'acció social és una constant en temps de crisi econòmica. D'una banda, les necessitats socials incrementen i sorgeixen noves formes i, d'altra banda, augmenta la gent amb temps lliure que pot dedicar-se a fer voluntariat i, també, la sensibilitat social per realitzar aquestes tasques. El voluntariat és un recurs òptim pel desenvolupament de programes puntuals, accions d'acompanyament a les persones i de col·laboració amb els professionals així com la realització de les tasques pròpies de les activitats "col·lectives"¹⁷. Malgrat el voluntariat és una gran font de recursos humans, aquest no és un recurs que pugui substituir els professionals de les organitzacions proveïdores de serveis i, per tant, no representa un mitjà d'estalvi econòmic. En canvi, el voluntariat representa un distintiu de qualitat de les OTSS i un element clau pel desenvolupament de les funcions d'advocacia.

Les quotes dels usuaris no són, ni seran una font de recursos important en el camp d'acció de les OTSS atès que el nucli majoritari de les demandes socials venen de persones amb rendes baixes. D'altra banda, cal recordar que les quotes d'usuaris dels serveis de responsabilitat pública, d'accés universal, el receptor és l'Administració i, per tant, aquest instrument no es és utilitzable como element modulador dels recursos de les OTSS.

4. Reptes de les organitzacions no lucratives per afrontar la crisi econòmica

El context de crisi econòmica i ideològica posa a les OTSS en un parany que cal imaginació i molta organització per poder superar les retallades pressupostaris sense deixar d'atendre les necessitats socials. No s'entreu

¹⁷ Exemples d'activitats col·lectives, la defensa i promoció de drets, la sensibilització entre d'altres.

que la disminució de recursos públics pugui ser compensada per altres ingressos del sector privat com ara el mecenatge o les obres socials de les Caixes, entre d'altres. El creixement del voluntariat no es suficient per compensar els dèficits econòmics de les organitzacions de serveis. El futur de les OTSS a curt i mig termini no es presenta gaire optimista atès que hauran de sortir de la seva pròpia crisi sobrevinguda amb un cert retràs respecte a la crisi del sector econòmic productiu.

Caldrà adoptar mesures de protecció per garantir la solvència econòmica financera i prevenir que s'acumulin dèficits que les pugui conduir a situacions de fallida, la qual cosa seria contraproduent tant per l'organització com per les persones ateses en aquests serveis. Per això, es proposen algunes accions a considerar per enfortir aquest Tercer Sector Social com són, la reestructuració del sector, disseny d'una política creditícia pròpia i la millora de la transparència informativa.

La reestructuració del sector és una de les mesures més difícils però més necessàries per optimitzar l'estructura organitzativa de les organitzacions. La multiplicitat de petites entitats que, sovint, competeixen en el mateix territori amb altres que desenvolupen projectes i activitats de la mateixa naturalesa, incideix en que els costos unitaris siguin més elevats als que resultarien si s'apliquessin economies d'escala fruit d'una dimensió organitzativa superior. La reestructuració suposaria la fusió d'entitats o la constitució de franquícies¹⁸ que permetessin disminuir els costos indirectes i abaratir els costos unitaris sense que suposés cap alteració en el volum i qualitat dels serveis prestats. Ja hi han alguns exemples de fusions de diferents entitats no lucratives que han sortit enfortides del nou dimensionament de l'organització.

Una línia de crèdits específica per a OTSS. En els darrers estudis efectuats¹⁹, les organitzacions no declaren que tinguin tensions financeres importants de manera habitual, només un 45%²⁰ de les entitats utilitzen línies de crèdit, les quals, majoritàriament, són a curt termini per tal que els hi permetin avançar els ingressos de les subvencions i concerts reconeguts per l'Administració pública.

Les necessitats creditícies de tipus conjuntural poden transformar-se en necessitats de crèdit a llarg termini si les organitzacions comencen a tenir pèrdues econòmiques que afectin al seu patrimoni. Actualment no existeixen instruments de crèdit orientats a les necessitats específiques de les OTSS. Les característiques especials de la inembargabilitat dels seus actius obliga a involucrar el patrimoni d'alguns socis a través de l'aportació d'aval bancaris particulars. Les garanties patrimonials no estan ben definides per aquest tipus

¹⁸ Caldria veure diferents fórmules de concentració de la gestió.

¹⁹ Tercer Sector Social a Catalunya i Tercer Sector Social a Espanya.

²⁰ Taula d'entitats del Tercer sector Social. Anuari 2009, op. Cit.

d'organitzacions, ni tampoc els diferents productes crediticis a curt termini que de ben segur, les OTSS necessitaran utilitzar-los cada dia més.

Millorar la transparència de les OTSS és un dels reptes a aconseguir per augmentar la confiança dels socis externs en les OTSS. Malgrat l'obligatorietat de la presentació dels comptes anuals als òrgans oficials estipulats, només un 27% de les entitats han estat auditades en els darrers tres anys²¹, la qual cosa genera incertesa sobre la solvència economico-financera de les organitzacions. L'aplicació de sistemes d'informació integrals que proporcioni dades i coneixement dels diferents aspectes organitzatius i de gestió de les organitzacions així com l'exigència generalitzada d'auditar els comptes anuals permetria augmentar la confiança del seus col·laboradors i públic en general.

Aquest conjunt de recomanacions esmentades només pretenen ser un punt de partida per l'estudi de les mesures necessàries per dotar d'instruments a les OTSS que els hi permeti afrontar i superar amb èxit els reptes de la crisi econòmica en la que estan immerses.

Bibliografia.

Behn, R. (2001). Rethinking Democratic Accountability. Washington, DC: Brookings Institution.

Bonbright. D. (2007) The Changing Face of NGO Accountability: A Talk at the International Seminar on Civil Society and Accountability. Montevideo.

Brown, L. D. (2002). Multiparty Social Action and Mutual Accountability. Cambridge: Hauser Center for Nonprofit Organizations..

Casado, D.(2000). Organizaciones voluntaria de objeto soclla en España. Revista Economistas, nº 83.

Casado, D.(2003).Imagen y realidad de la acción voluntaria. Ed. Hacer.

Coordinadora de ONG para el Desarrollo – España (2007) La transparencia y rendición de cuentas en las ONGD: situación actual y retos. CONGDE.

Cutt, J.; Murray, V. (2000). Accountability and Effectiveness Evaluation in Non Profit Organizations. London. Routledge.

Edis (2010). Anuario del Tercer sector en España 2010 (Madrid: Fundacion Luis Vives.

Edwards, M. (2000). NGO Rights and Responsibilities: A New Deal for Global Governance. London: The Foreign Policy Center.

²¹ Taula d'entitats del Tercer Sector social. Anuari 2009, op. Cit..

García Delgado, J. L. (dir.). (2004). Las cuentas de la economía social. El tercer sector en España, Madrid: Civitas Ediciones.

Gassó, J. (2001). Legitimidad y transparencia en las ONG. En Fundación Lealtad: La transparencia de la solidaridad. (pp. 23-31). Madrid. Dirección general de cooperación al desarrollo y voluntariado.

Goodin, R. E. (2003). Democratic Accountability: The Third Sector and All. Cambridge: Hauser Center for Nonprofit Organizations.

Herranz J. M. (2006) La gestión de la comunicación como elemento generador de transparencia en las organizaciones no lucrativas. XI Jornadas de Investigadores en Economía Social y Cooperativa Los planes estratégicos de la Economía Social. Santiago de Compostela.

Marcuello, C.; Bellostas, A.; Camón, J.; Moneva, J. M.; Laliena, A. C.; Ortas, E. (2007). Universidad de Zaragoza Transparencia y sostenibilidad en las empresas de inserción aragonesas. Fundación Economía Aragonesa. Documento de Trabajo nº42/07.

Montserrat, Julia (2008): La transparencia y la rendición de cuentas en el Tercer Sector. Cuadernos de debate, V Foro Tercer Sector. Fundación Luis Vives.

Montserrat, Julia (2004): El nuevo entorno financiero de las organizaciones no lucrativas: La política de financiación de los servicios sociales en Revista Documentación Social, nº 133, pg:213-237.

Novell, R. (2002) Transparencia y buen gobierno, Barcelona: Icaria Editorial, Fundación Amics de la UPC.

Pérez-Díaz, V.; López Novo, J. P. (2003). El tercer sector social en España, Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Rodríguez Cabrero, G. & Montserrat, J. (1996): Las entidades voluntarias en España: Institucionalización, estructura económica y desarrollo asociativo. Ministerio de Asuntos Sociales.

Rodríguez Cabrero, G. (coord.) (2003). Las entidades voluntarias de acción social en España. Fundación FOESSA.

Ruiz Olabuénaga, J. I. (dir) (2000). El sector no lucrativo en España, Bilbao: Fundación BBV.

Taula d'Entitats del Tercer Sector Social a Catalunya. Anuari 2009 del Tercer Sector Social a Catalunya.

Vernis, A. (2003). Reflexiones a raíz del estudio El tercer sector social en España. En Víctor Perez Diaz & Joaquín Lopez Novo. El tercer sector social en España. (pp. 319-333). Madrid, España: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Vidal, P.; Grabulosa, L. (2007). EL debate sobre la transparencia en el tercer sector: una visión transversal a través de artículos de opinión. Colección Debates OTS; 6. Barcelona. Observatori del Tercer Sector.

Vidal, P.; Grabulosa, L. (2007). Seminari de recerca: Rendició de comptes i transparència de les organitzacions no governamentals de desenvolupament (ONGD). Barcelona. Observatori del Tercer Sector.